

BÖLGESEL KAPSAMLI EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMASI (RCEP) YÜRÜRLÜĞE GİRDİ

GİRİŞ

2022 yılının küresel ticaret bakımından ilginç bir yıl olmaya aday olduğu, yılın ilk günü önemli bir anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile kanıtlanmıştır. Esasen 2022 yılının kurallı ticaret bakımından gereksinim duyulan ve henüz tanımlanmamış olan yeni alanlarla ilgili düzenlemelerin; çok taraflı (multilateral) yaklaşımlar yerine bölgesel çoklu (plurilateral) sistem içinde yapılması arayışlarının öne çıkması bekleniyordu.

Nitekim 1 Ocak 2022 tarihinde **Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması**, (Regional Comprehensive Economic Partnership - **RCEP**) yürürlüğe girdi. Anlaşma ticaretin serbestleştirilmesi yönünde bugüne kadar yapılan en kapsamlı anlaşma. RCEP Anlaşması ASEAN ülkelerinin (Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) öncülüğünde, Çin, Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda ve Güney Kore'nin katılımıyla 15 Kasım 2020 tarihinde imzalanmıştı. Anlaşmaya daha sonra Vietnam'ın da dâhil olmasıyla taraf olan ülke sayısı 15'e yükselmiştir.² Anlaşmanın müzakerelerine 2013 yılında başlanmıştı.

RCEP'e taraf 11 ülke (Avustralya, Brunei Sultanlığı, Kamboçya, Çin, Japonya, Laos, Yeni Zelanda, Singapur, Tayland, Güney Kore ve Vietnam) onay süreçlerini tamamlayarak anlaşmanın bu ülkeler için yürürlüğe girmesini sağlamıştır.³ Anlaşma Malezya bakımından 18 Mart 2022 tarihinde itibaren geçerli olması beklenmektedir.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

² B.ARAN; "Küresel Ticarete Neler Oluyor: Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması; TEPAV Değerlendirme Notu No:202042, Kasım 2020; <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10204>

³ K. Anandarajah, Tanya Tang and Alvin Tan; Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement Enters into Force, Lexology; 6 Ocak 2022 <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=96e7afd6-14d2-457c-8fae-3d35d7407379>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Hindistan başlangıçta müzakerelere etkin olarak katılmış, ancak sonra Çin'in ürünlerine piyasasını açmak konusunda zorlanacağı endişesi ile müzakerelerden 2019 yılında çekilmiştir.

Anlaşmanın tam metnine ASEAN Sekreterya'sının resmi sitesinden ulaşılabilir.⁴

Güneydoğu Asya ülkelerinin 1970'lerde beş ülke ile başlattığı sınırlı serbest ticaret anlaşmaları girişimi yıllar içinde gelişmiş ve günümüzde ASEAN aralarında Çin, Japonya, Avustralya gibi devasa ticaret ülkelerinin de katıldığı bölgesel anlaşmalar yapabilen bir güce dönüşmüştür. Günümüzde 10 ASEAN ülkesinin aralarında işbirliğini daha da kurumsallaştırarak ASEAN Ekonomik Topluluğuna evrilmesi gündemdedir. RCEP Anlaşmasını ASEAN'ın kurumsallaşma ve topluluğa dönüşmesi sürecinde ileri atılan bir adım olarak tanımlamak olasıdır.

ANLAŞMANIN ÖZELLİĞİ

RCEP Anlaşması, bugüne kadar yürürlüğe giren en büyük serbest ticaret anlaşması olarak tanımlanmaktadır. Güney Asya'nın küresel ticaretin merkezi olduğu esasen genel kabul görmekte idi. RCEP Anlaşması ile Güney Asya bölgesinin esasen uluslararası ticaretin ağırlık merkezi olması özelliğini pekiştirmektedir. Anlaşma mal ve hizmet ticareti, menşe kuralları, gümrük kolaylıkları, bitki ve hayvan sağlığı, standartlar, rekabet hukuku, elektronik ticaret, küçük ve orta ölçekli işletmeler, fikri mülkiyet, kamu ihaleleri konularını kapsamaktadır. RCEP Anlaşması;

- Dünya nüfusunun %30'u olan 2,3 Milyar insanı;
- Küresel "Gayri Safı Yurt içi Hasılanın" %30'u olan 25,8 trilyon doları;
- Küresel mal ve hizmet ticaretin %25'nden fazlasını oluşturan 12,7 trilyon doları;
- Küresel "Doğrudan yabancı sermaye" girişlerinin %31'ini kapsamaktadır.

19 bölümden oluşan ve ekleri ile birlikte yaklaşık 1770 sayfayı bulan RCEP Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile onaylama süreçlerini tamamlayan ülkeler arasında özellikle mal ticaretinde gümrük tarifelerinin %92'si ortadan kalkmaktadır.

Anlaşma, birçok alanda daimi komiteler kurulmasını öngörmektedir. Böylece zaman içinde gelişen şartlar ve gereksinimler doğrultusunda işbirliğinin derinleşmesi amaçlanmaktadır.

Diğer önemli bir alan da menşe kurallarını ahenkleştirmek ve yumuşatmak şeklinde yapılan düzenlemelerin ülkeler arasında ticaret ilişkilerine ilave kolaylıklar getirecek olmasıdır. Esasen günümüzde menşe kuralları mal ticaretinde gümrük tarifeleri kadar yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu kuralların ahenkleştirilmesi uluslararası ticaret bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu şekilde oluşturulan kuralları uygulayan ülkelerin çoğalması bunların küresel anlamda genel kabul görme olasılığını da arttırmaktadır.

RCEP anlaşması ile ticaretin serbestleşmesi yönünde güçlü bir adım atılarak, ülke pazarlarını açık tutma iradesinin ortaya konması ile bölgede kapsamlı bir bütünleşme kararlılığını da kanıtlanmaktadır. RCEP Anlaşmasına taraf olan ülkelerin; gelişmiş, yükselen ekonomiler ve gelişme yolundaki ülkelere oluşan geniş bir yelpazeyi oluşturmaları da dikkati çeken bir diğer özelliktir. Anlaşmaya taraf olan ülkeler birbirlerinin en önemli ticaret ortakları ve küresel "tedarik zincirinin" önemli parçalarıdır.

⁴ <https://rcepsec.org/legal-text/>

Küresel ticaret konularında saygınlığı bulunan çevreler RCEP Anlaşmasının kurallı ticaret alanında ileri ve çarpıcı hükümler ihtiva etmekten uzak olduğunu belirtmektedirler. Dikkat çektikleri en önemli husus, Anlaşmada emek piyasası ile ilgili düzenlemelere yer verilmemiş olmasıdır. Aynı şekilde “kamu iktisadi kuruluşlarını” ve “devlet sübvansiyon” konularını da yeterince kapsamadığı belirtilmektedir. Anlaşma bugünlerde uluslararası gündemin odağında bulunan çevre ve iklim değişikliği konularına da yer vermemektedir.

Bununla beraber RCEP anlaşması ile paydaşları arasında Çin, Japonya ve Kore gibi uluslararası ticaret ortamının dev ülkelerinin birbirleri ile daha liberal bir ticaret ortamında işbirliği yapacak olmalarına imkân sağlaması bakımından önemli olduğunu da eklemek uygun olacaktır.

Güneydoğu Asya bölgesinin ekonomik ve ticaret mimarisi RCEP Anlaşması ile yeniden tanımlanmaktadır. Bölgenin esasen dinamik yapısının ve mevcut ticaret ortamının, RCEP Anlaşması ile daha da canlanması beklenmektedir. Bunun doğal sonucu da özellikle COVID-19 salgını sonrasında ortaya çıkan ekonomilerin birbirlerinden ayrışma (decoupling) sürecinin geri çevrilerek tedarik zincirinin güçlendirilmesi olacaktır.

Anlaşmaya taraf ülkeler arasında bulunan Çin, diğer gelişmiş ülkelerde görülen kırılmalıklardan farklı olarak süratli bir büyüme temposu yakalamıştır. 2021 yılında Çin ihracatını %29,9, ithalatını ise %30,1 artırmış ve yıl içinde 676 Milyon dolar ticaret fazlası gerçekleştirmiştir.

DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak, RCEP Anlaşması Güneydoğu Asya jeopolitik ilişkileri bakımından önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Anlaşma Güneydoğu Asya imalat sanayinin küresel anlamda ağırlığının artmasına neden olması ve Anlaşmaya taraf ülkeler arasında işbirliğinin daha da geliştirilmesi beklentisini doğurması beklenmektedir. Anlaşma ile Asya Pasifik bölgesinde ekonomik bütünleşme yönünde önemli aşama gerçekleştirilmiş olmaktadır.

Ayrıca RCEP Anlaşmasının henüz üye olmayan diğer bölge ülkeler arasında daha derin bir işbirliği arayışını da tetiklemesi olasıdır. Bu yönelimin sadece Anlaşmanın paydaşları ile sınırlı kalmayacağı, diğer bölge ülkelerinin de RCEP ile sağlanan yararlardan istifade etmek yollarını arayacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan RCEP Anlaşması, küresel anlamda kurallı ticaret bakımından da önemli bir emsal teşkil etmektedir. Küresel anlamda ekonomik faaliyetlerin yüksek bir ivme ile geliştiği bölge, esasen Asya Pasifik bölgesidir. Bu bölgenin ekonomik ve ticari ilişkilerin derinleştirilmesi konusunda yol gösterici olması ve ön alması da olağan karşılanmaktadır.

Bununla beraber RCEP Anlaşmasının tarafları arasındaki mevcut anlaşmazlıkların devam ettiğini de belirtmek gerekir. Japonya ve Kore'nin, Çin'e karşı siyasi sorunların doğurduğu çekinceleri devam etmektedir. Aynı şekilde Avustralya ile Çin arasındaki ciddi gerginliğin; Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık ve Avustralya (AUKUS) arasında üçlü güvenlik anlaşmasının imzalanması ile sonuçlandığı da bilinmektedir. Bunlara rağmen bu ülkelerin Çin ile birlikte aynı ticari anlaşmanın paydaşları olarak ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaları da dikkate değerdir.

RCEP Anlaşmasını tek başına değerlendirmenin yetersiz kalacağı, gerçek durumun anlaşılması için bir süre önce tamamlanan **Kapsamlı ve İlerici Trans Pasifik Ortaklığı**

Anlaşması (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership – **CPTPP**) ile birlikte ele alınması uygun olacaktır. 2018 yılında çoğunluğunu Asya Pasifik bölgesi ülkelerinin oluşturduğu CPTPP Anlaşması imzalanmıştı. Anlaşmaya taraf olan ülkeler Avustralya, Brunei, Kanada, Şili, Japonya, Malezya, Meksika, Peru, Yeni Zelanda, Singapur ve Vietnam'dır.

İngiltere 2021 Şubat ayında üyelik başvurusunda bulunmuştur. İngiltere bölge ülkesi olmamasına karşın BREXIT sonrasında daha liberal ticaret politikası uygulama iddiası ile Asya Pasifik bölgesi ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçladığı açıklamaktadır. Çin daha sonra Tayvan, Eylül 2021'de CPTPP Anlaşmasına taraf olmak üzere başvuru da bulunmuştur. 2021 yılının sonunda Ekvator'da anlaşmaya katılmak için müracaat etmiştir.

Çin böylece CPTPP'ye katılarak RCEP ile sağladığı konumunu sağlamlaştırmayı amaçlamaktadır. Ancak CPTPP'nin RCEP den farklı olarak emek piyasası ve kamu iktisadi kurumları ile ilgili ileri hükümler içerdiği de bilinmektedir.

Asya Pasifik Bölgesinde uzun müzakereler sonucunda 2016 yılında parafe edilen Trans-Pasifik Ortaklık (Trans-Pacific Partnership – TPP) Anlaşmasından ABD, Başkan Trump döneminde çekilmişti. Hâlbuki anlaşmanın son haline getirilmesinde ABD'nin önemli katkısı olmuştu. ABD bakımından TPP'nin önemi Çin'in Asya Pasifik bölgesinden etkinliğini sınırlamak olduğu ileri sürülmekteydi.⁵ ABD'nin çekilmesinden sonra diğer paydaşlar müzakerelere devam etmiş ve CPTPP anlaşmasını sonuçlandırmıştı. Anlaşma gümrük tarifelerinin kaldırılması, yüksek standartta yatırım ve ticaret liberalizasyonunu içermektedir.

Başkan Trump döneminde başlayan ve Başkan Biden döneminde sürdürülen tek taraflı uygulamalar ile ABD'nin "korumacılık" içeren yaklaşımına devam edileceği anlaşılmaktadır. ABD'nin ticaret politikasının bu şekilde devam etmesi durumunda CPTPP ve RCEP anlaşmalarının etkisi ile ABD'nin önümüzdeki dönemde küresel ticaret bakımından yaşamsal önem taşıyan bu bölgede giderek yalnızlaşacağı anlaşılmaktadır.

ASYA PASİFİK BÖLGESİ ÜLKELERİNİN TARAF OLDUĞU ÇOKLU ANLAŞMALAR

Asya-Pasifik bölgesinde ticaret anlaşması üyeleri

USMCA	ABD			
CPTPP	Kanada	Meksika	Şili	Peru
RCEP-15	Avustralya	Brunei	Japonya	Malezya
	Yeni Zelanda	Singapur	Vietnam	
	Çin	Kamboçya	Endonezya	Kore
	Laos	Myanmar	Filipinler	Tayland

⁵ S. Pulipaka, M. Musaddi; "RCEP Between geopolitics and geo-economics"; bilaterals.org; 29 December 2021

Yukarıda yer alan tablo üç temel “çoklu” anlaşmanın (plurilateral) Asya Pasifik bölgesinin küresel ticaretin ağırlık noktası olduğunun bir kanıtı olarak da ayrıca değerlendirilebilir.

SON SÖZ

RCEP Anlaşmasını, bölge ülkeleri tarafından siyasi bazı sürtüşme konularına rağmen imzalanmasını, Çin'in Asya Pasifik bölgesinde ekonomik ve politik gücünün teyidi olarak tanımlamak olasıdır. Anlaşma, Asya Pasifik ülkeleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri geliştirmesinin yanında küresel anlamda bölgesel serbest ticaret anlaşmalarına emsal teşkil etmesi bakımından da ayrı bir öneme sahiptir.

Ayrıca Asya Pasifik bölgesinin küresel ticarete giderek artan hakim rolünün sonucu olarak en önemli mega ticaret anlaşmalarının bu bölge ülkeleri arasında şekillenmesi sürpriz olmamıştır. Bölgenin uluslararası ticaretin ağırlık merkezi olma özelliği, küresel ticarete henüz tanımlanmayan kuralların oluşturulmasına bu anlaşmalarla katkı da bulunması da beklenmektedir.

Uluslararası ticaret alanında düzenlenmesine gereksinim duyulduğu halde henüz çok taraflı sistemin tanımlamadığı alanlarda mutabakatların oluşmasına, RCEP gibi çoklu (plurilateral) yaklaşımların ivme sağlaması beklenmektedir. Bu bakımdan; COVID-19 salgını nedeniyle tedarik zincirinde karşılaşılan dar boğazların giderilemediği, popülizmin ve korumacılık eğilimlerinin hız kazandığı bir dönemde RCEP anlaşmasının yürürlüğe girmesi doğru yönde atılmış bir adım olarak değerlendirilmektedir.